

В. САВЧУК

ЦИВІЛІЗАЦІЙНІ ТА МЕНТАЛЬНІ ЧИННИКИ ЗОВНІШНЬОІНВЕСТИЦІЙНИХ ВІДНОСИН

Визначаючи субстанціональні засади соціальних, а отже, й економічних зв'язків у людському суспільстві, видатний філософ ХХ ст. В. В. Ільїн підкреслював, що "... соціальна дія не фізична й не біологічна: вона – символічна (детермінована цінностями, культурними програмами); нормативна (ув'язана з етносом); суб'єктивна (вільна, волонтарна, егоїстична); часткова (не є всеохоплюючою) і лише тому соціальна" (курсив наш. – В. С.) [1, с. 68]. Таке розуміння природи та інституціональних основ соціальної дії дає змогу розглянути проблему інвестиційної політики нашої країни та мотивів інвестування до нашої країни з боку іноземних інвесторів із позицій необхідності формування й урахування усієї сукупності чинників, що можуть забезпечити інтерес і мотивацію власників капіталу до розгортання підприємницької діяльності в Україні.

Визнаючи ключовими елементами системи мотивів і стимулів до інвестування з боку зовнішніх інвесторів в економіку країни принципи, сформульовані в теорії очікування Куртом Левіном і Віктором Врумом, згідно з якими мотив (у даному разі до активного інвестування в українську економіку) залежить від можливостей реалізації трьох основних очікувань інвестора: отримання бажаного результату, забезпечення цього результату винагородою та отримання винагороди, яка буде мати достатню цінність¹, ми водночас маємо наголосити, що, по-перше, "... раціональність ... політики ховається в діалектичних хитросплетіннях тріади "мета – засіб – результат", які застерігають: 1) не всі цілі є хорошими; 2) навіть гарні цілі часто густо недосяжні; 3) навіть досяжні цілі ніколи не досягаються за будь-яку ціну [1, с. 74] і, по-друге: очікуючи зовнішніх інвесторів із надією забезпечити розвиток і якісну трансформацію національної економіки, її провідних галузей, не можна у наш час спиратися на такі негативні риси менталітету², як хитрість, закритість, скупість і пожадливість, схильність до зміни первинних умов контракту, хабарництва та корупції тощо та на застарілі цивілізаційні цінності ідеологічних надбань соціалізму, основою яких була безапеляційна впевненість у своїх перевагах та необхідності

© В. Савчук, 2011.

¹ Чудово розкрив сутність цих принципів у свій час Й. А. Шумпетер, стверджуючи, що капіталістична економіка ринкового типу створила систему мотивів ризикової підприємницької діяльності неперевершену в своїй простоті та силі, оскільки "... захоплюючи виграші значно більші, ніж це необхідно, щоб збудити відповідне зусилля, стимулюють ефективніше, ніж рівномірніший, справедливий розподіл, активність більшості ділових людей, які одержують дуже скромну винагороду (або нічого, або менше, ніж нічого). Адреса обіцянок – здібності, енергія та надзвичайна працездатність" (див.: Шумпетер Й. А. Капіталізм, соціалізм і демократія / Й. А. Шумпетер. – К.: Основи, 1995. – С. 99 – 101).

² Менталітет – система стереотипів мислення, діяльності та поведінки, що впливає з певної системи цінностей і пріоритетів, яка, у свою чергу, визначається відносно об'єктивними умовами (див.: Шулдыгин Б. П. Исторический путь России в аспекте цивилизационного и формирования подходов / Б. П. Шулдыгин // Социально-гуманитарные знания. – 2001. – № 2. – С. 6.

інших, виходячи з цього, будувати свої економічні, політичні та інші форми відносин на засадах визнання цих "міфічних переваг".

Водночас, сподіваючись на приплив зовнішніх інвестицій¹, влада країни повинна, на наш погляд, глибоко й твердо засвоївши основні правила гри в полі "ринкової цивілізації", провести, врешті-решт, значну підготовчу роботу: по-перше, забезпечити формування адекватного принципам функціонування такої цивілізації національного цивілізаційного менталітету, тобто відповідної "системи стереотипів мислення, діяльності та поведінки" політичних та економічних структур, підприємців, найманих працівників, за якої вони будуть здатні дотримуватися інституціональних норм і правил економічної поведінки зрозумілих і, головне, прийнятних для зарубіжних інвесторів; по-друге, створити інституційне поле формування в країні стану формаційно-цивілізаційного резонансу, який означатиме "... відповідність цивілізаційного менталітету тим вимогам, які об'єктивно пред'являються до менталітету людини рівнем технологічного розвитку суспільства і виконання яких забезпечує підтримку цього рівня та подальший технологічний розвиток цивілізації" [2].

У зв'язку з таким розумінням сутності, функцій та ролі цивілізаційних чинників у забезпеченні сталого економічного зростання та розвитку країни можна сформулювати нагальні цілі економічної, освітньої та соціальної політики держави, реалізація яких створить умови для постійного переливу капіталу з інших країн в національну економіку. Це насамперед необхідність остаточно вирішити проблему ефективності функціонування правових інститутів, що регулюють економічні відносини як всередині країни, так і за її межами. Адже сьогодні можна спостерігати такі, наприклад, парадоксальні явища та дії владних структур, мабуть, саме менталітетного і цивілізаційного характеру, коли пристрасне бажання залучити в країну іноземних інвесторів не заважає владі водночас обкладати кабальним податком (ПДВ) будь-яку форму інвестицій вже при перетині державного кордону (за умов, коли капітал, по-перше, дуже потрібний, коли, по-друге, він приходить, умовно кажучи, нізвідки, тобто влада до цього руху немає ніякого відношення, отже – ніяких витрат, а по-третє, коли він ще не почав працювати, отже – створювати додану вартість, продукт у країні).

Оскільки інвестиції в усьому світі розглядаються як довготермінові вкладення капіталу в різні сфери та галузі господарства, певні проекти, одним із найважливіших завдань владних структур в Україні має стати подолання залишків споживацького менталітету, бажання отримати негайний зиск і вигоду, отже, виходячи з державницьких позицій, сформулювати пріоритетні стратегічні напрямки надходження іноземних інвестицій насамперед у галузі, які є засадничими для становлення інноваційного характеру економічного зростання та розвитку, забезпечуючи ці напрями відповідними мотиваційними умовами й інструментами, відповідною політикою системи освіти в країні. Адже переваги розвинених країн в інноваційній, соціальної, конкурентній політиці багато в чому визначаються саме ефективною політикою щодо становлення формаційно-цивілізаційного менталітету окремого індивіда, активних соціальних груп населення, суспільства, за якого зміни в технологічному способі виробництва, перехід до інформаційного типу економіки забезпечуються не лише фінансовим, матеріальним капіталом, а й формуванням стану пасіонарності до постійних інноваційних технологічних і цивілізаційних змін, спрямованих на забезпечення прогресивного розвитку.

¹ За 20 років існування незалежної держави загальний обсяг прямих іноземних інвестицій в економіку України становить (на 1 січня 2011 р.) усього 44708 млрд. дол., з них за 2010 р. – 5986 млрд. дол.

Інакше кажучи, створення системи мотивації до складної й надскладної, інтелектуальної праці у молоді та середнього покоління, у тому разі в реальному, виробничому секторі економіки, підтримка інвесторів, які націлені на отримання прибутку за рахунок розвитку інноваційних, високотехнологічних виробництв і продуктів буде, безперечно, змінювати менталітет основної маси працівників та підприємців як всередині країни, так і менталітет зарубіжних інвесторів, які поступово почнуть звикати до того факту, що час збирання пінок, час "...халяви", дешевої праці та всепоглинаючого ринку (маємо на увазі готовність вітчизняного споживача купувати продукт будь-якої якості зарубіжного тренда) в Україні завершується.

Тільки так можна вибудувати самоповагу та повагу до України, її громадян, рівноправність у стосунках, розуміння зовнішніми інвесторами того факту, що вони вкладають свої капітали в цивілізовану країну, в якій можна запроваджувати бізнес будь-якої конфігурації та складності на засадах доброякісної конкуренції. І тільки за цих умов можуть бути справді сформовані ключові ознаки цивілізаційного менталітету українців та України тотожні цивілізаційним ознакам сучасної Європи. Водночас при побудові дерева цих ключових ознак слід керуватися концептуальною, так би мовити, думкою, згідно з якою "... найбільшою революцією у нашому поколінні стало відкриття того, що людські істоти шляхом зміни внутрішнього стану свого розуму можуть змінювати зовнішні аспекти свого життя" (Уільям Джеймс) [3].

Література

1. Ильин В. В. *Философия истории* / В. В. Ильин – М. : Изд-во Мос. ун-та, 2003.
2. Шулдыгин Б. П. *Исторический путь России в аспекте цивилизационно-го и формационного подходов* / Б. П. Шулдыгин // *Социально-гуманитарные знания*. – 2001. – № 2. – С. 6.
3. Кумбс Ф. *Мотиватор* / Ф. Кумбс. – М. : HIPPO PUBLISHING LTD, 2006. – С. 3.